

ЗВІТ СОЮЗУ РУСИНІВ-УКРАЇНЦІВ СЛОВАЦЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ

У своїй роботі ми докладали значне зусилля, щоб внести зміни у форми роботи між членством, молоддю, а головним чином, звертати увагу комунікації з широкою громадськістю.

Активною була комунікація з Урядом СР, Міністерством культури, Міністерством закордонних справ, останнім часом з Уповноваженим у справах національних меншин, Пряшівським самоврядним краєм, самоуправами сіл та міст, а також з представниками України з метою задоволення національно-культурних, освітніх та інформаційних потреб.

Необхідно сказати, що у північно-східному регіоні Словаччини, де переважно живуть русини-українці, є свої специфічні проблеми, які, як правило, залишаються часто поза увагою центральних органів державного управління. Рівень економіки в порівнянні з іншими регіонами республіки постійно є на найнижчому рівні. Не кращою є і ситуація в духовній сфері. Світ, повний гасла про демократію і свободу, здавалося б, створює всі умови для вільного розвитку національних меншин. Та практика показує, що воно не цілком так, і що асиміляція нас, русинів-українців, не припиняється, а скоріше набуває чим далі тим більшої акселерації. Є до того об'єктивні причини, як, наприклад, глобалізація світу, небувалий технічний прогрес засобів масової інформації чи велика міграція людей за роботою, але є і суб'єктивні причини, що в нашому випадку означає низьку національну свідомість, чи невияснену національну та мовну приналежність.

Культурно-політична ситуація, яка склалася в останні роки внаслідок політичних змін в країнах Центральної та Східної Європи, змушує нас задуматись над цілим рядом питань, що нині хвилюють нашу громадськість. Із-за багатьох причин нашої етнічній меншині не пощастило сформуватись у сильну, єдину визначну спільноту. Розкол української національності на українців та русинів посилює процес асиміляції, зменшує вплив та можливості нашого розвитку. За таких обставин склалася ситуація, коли словацька громадськість категорично розділяє українців та русинів, не беручи їх як етноси, що мають спільне коріння.

Русини-українці Словаччини живуть на своїх автохтонних землях понад тисячу років, внаслідок недосконалої політики у відношенні до національних меншин, досі не був прийнятий закон про національну меншину. Якщо наша держава не зрозуміє позитивного збереження життя і культури русинів-українців для неї самої, а ми, русини-українці, не будемо боротися за збереження свого, до того часу будуть постійно переважати процеси асиміляції.

Якби в наших регіонах був достаток роботи і добрий заробіток, коли б молоді люди могли вдома закладати сім'ї, то вони в далеко більшій мірі змогли б і дотримувати свою мову, віру, культуру, традиції, звичаї.

Останнім часом в житті нашої організації і цілої національної меншини дійшло до таких величезних змін, що дотеперішній спосіб самозбереження культурно-національного життя став недостатнім. Потрібна наука, потрібне і бажання Словацької Республіки та України допомогти нам зберегти нашу культуру.

Необхідна продумана систематична, активна діяльність власної інтелігенції та всіх свідомих русинів-українців вивчати своє минуле, аналізувати сучасне і боротися за збереження своєї культури.

Із згаданого вище випливає, що дослідження і аналіз культурних потреб, інтересів русинів-українців Словаччини вимагають нових підходів. Дослідження історії і сучасність стану культури нашої меншини можливе тільки при умові координації наукового дослідження, об'єднання творчих сил фахівців різних напрямків культури.

Концепцію роботи Союзу русинів-українців в нових умовах діяльності потрібно доповнювати проектом збереження та розвитку нашої меншини за активної допомоги Словаччини та закордонного українства.

В Словаччині для збереження потреб русинів-українців ми маємо школи з українською мовою навчання та з вивченням української мови. Навчання української мови та літератури також здійснюється на відповідній кафедрі Пряшівського університету.

Трагедія українського шкільництва в Словаччині полягає передусім у нашій байдужості, отже наше шкільництво залежить від нас самих. Колись байдужість зуміли паралізувати свідомі священики разом з учителями-народовцями.

Тому Центральна рада СРУСР до майбутнього мусить настоювати на прийнятті проекту основної концепції розбудови українського шкільництва:

По-перше, для подальшого існування нашого шкільництва необхідно забезпечити додаткові кошти для зарплат вчителів і для ходу школи;

По-друге, в школах з українською мовою навчання або з вивченням української мови необхідно підняти норматив на учня, а також підвищити внесок Словаччини на діяльність гуртків;

По-третє, у процесі наростаючої асиміляції на національно змішаній території респектувати нижчу кількість учнів в класах;

По-четверте, створити систему ефективного управління і контролю національних шкіл з участю представників даних національностей;

По-п'яте, подбати про те, щоб в органах, відповідальних за управління школами, були і представники національностей;

По-шосте, в прикордонних областях для шкіл з українською мовою навчання або з вивченням української мови необхідно підвищити кошти для поширення партнерських зв'язків.

Отже, ці кроки для оновлення системи національного шкільництва повинна зробити наша держава, зрозуміло, при активній участі СРУСР. Такий поступ бажаний і для створення системи розвитку культурно-національного життя русинів-українців.

Словацька Республіка ратифікувала Рамковий договір Ради Європи про збереження національних меншин в 1995 році, який набув дію в 1998 році, та Європейську хартію регіональних мов або мов меншин, який набув дію в січні 2001 року. З другого боку, та сама держава у прикордонному відношенні до русинів-українців своєї країни проводить таку політику, яка сприяє ліквідації цілої меншини та її культури.

І тому внаслідок всього наведеного наші русини-українці поступово перестали поважати своє походження, своє коріння, свою віру, школу та культуру. Перестає гордитися своїм корінням, соромиться за нього. Відхід від юліанського календаря, церковнослов'янської мови, східного обряду послабили наш національний організм, і тому ми повинні до майбутнього прикласти максимум зусиль для респектування в наших церквах церковнослов'янської мови і азбуки та елімінувати несправедливу конкуренцію політичній русинізі, який плодить негативні наслідки.

Тому перед СРУСР в тій області стоять такі завдання:

По-перше, зацікавити і морально зобов'язати нашу інтелігенцію та творчі організації, а саме Спілку українських письменників Словаччини, Асоціацію українців та Асоціацію українських лікарів Словаччини, СНМ - Музей української культури у Свиднику, творчу групу української редакції національно-етнічних передач Словацького радіо в Кошицях для вирішення соціально-економічних та культурно-національних проблем нашого населення.

По-друге, на засіданнях комітету Уповноваженого в справах національних меншин та етнічних груп та на засіданнях двосторонніх міжурядових словацько-українських комісій з питань шкільництва, науки, культури, а також з питань прикордонного співробітництва звертати постійну увагу забезпеченню прав національних меншин, створенню оптимальних умов та можливостей для задоволення їхніх потреб.

По-третє, активізувати презентацію русинів-українців в СР посередництвом словацької преси та Інтернету наблизити діяльність нашої організації та всю нашу культуру і літературу широкій словацькій та закордонній українській громадськості.

Однією з важливих ділянок роботи СРУСР є культурно-виховна діяльність. Вона представляє широку базу культурних активностей людей в час їх дозвілля.

Треба підкреслити, що тут було досягнуто цілий ряд позитивних результатів. Це видно в динамічному розвитку активності колективів окремих жанрів, зростанні їхнього художнього рівня, реалізації виступів на різних акціях місцевого, регіонального, загальнодержавного та закордонного характеру. Можна навести цілий ряд прикладів успішного розвитку діяльності колективів народної художньої творчості. Про це пересвідчується на наших традиційних фестивалях і святах багаточисленна публіка любителів народних традицій.

Кожного року організуємо декілька акцій загальнонаціонального характеру. Йдеться передусім про Свято культури русинів-українців Словаччини в Свиднику, Фестиваль фольклору русинів-українців Словаччини в Камійонці Старолюбівнянського округу, конкурсний огляд народних пісень «Маковицька струна» у Бардієві та Пряшеві, Фестиваль духовної пісні у Снині, Фестиваль драми і художнього слова ім. О. Духновича у Пряшеві і Меджилабірцях, огляд з художнього читання поезії та прози ім. Ірини Невицької «Струни серця», програма народної пісні, музики і слова, присвячена нашим селам - «Не забудь свою колиску». Конкурсний огляд з художнього читання поезії та прози ім. Ірини Невицької «Струни серця», присвячений пам'яті письменниці Ірині Невицькій, за оцінюваний період здійснився в селах Ряшів на Бардіївщині, Удол в окрузі Стара Любовня, Збудська Біла на Меджилабірщині та в Пряшеві.

У цьому святі беруть участь в середньому біля 20 декламаторок, а також гості – декламаторки з України. Це жінки передусім із Свидника, Снини, Гуменного, Пряшева, Бардієва, Михалівець, Старої Любовні та інших сіл і міст. Приємно констатувати, що жінкам не бракує ентузіазму, енергії, щоб з кожним роком примножувалось число тих, які бережуть і несуть до інших силу і красу художнього слова.

СРУСР гордиться тим, що серед любителів художнього слова вже 22 роки активно працює на ниві популяризації та поширення кращих зразків художньої прози та поезії не лише місцевої української, але і загальноукраїнської, словацької, російської та інших літератур клуб художнього слова жінок у Свиднику. Клуб працює при Піддуклянській бібліотеці у Свиднику під керівництвом Марії Лабик та Анни Ванько.

Фестиваль драми і художнього слова ім. О. Духновича здійснювався в містах Пряшів та Меджилабірці. Останній рік тільки в Пряшеві. Приємно констатувати, що він став достойним пропагатором драматичної творчості русинів-українців Словаччини. В житті нашого населення має свою давню і багату традицію. Потрібно підкреслити – це найпотужніший імпульс духовного самовираження русинів-українців.

Завдяки цілеспрямованій праці нашої організації фестиваль проходить в двох частинах, а саме в першій частині змагаються читці-декламатори, а в другій – драматичні колективи.

В першій частині фестивалю бере участь понад 50 читців-декламаторів. Появляються тут нові талановиті учні, які вперше поспробували свої творчі здібності продекламувати доступну їхньому віку поезію та виразно прочитати твір перед широкою публікою. Треба підкреслити такий факт, що у наш вік комп'ютеризації у дітей є потяг до книжок, до художнього слова, до пошуків духовної краси. Оцінюємо факт, що учні читають власну творчість.

У другій частині фестивалю беруть участь драматичні колективи: «Сонечко» - ОШ з Шариського Ястраб'я на Старолюбовнянщині, «Думка» з Кошиць, драматичний колектив із села Ряшів Бардіївського округу та учні З'єднаної ОШ і Гімназії ім. Т. Шевченка з Пряшева, артистка Евеліна Гвань з Ряшева. Найчастіше гостем був Закарпатський обласний музично-драматичний театр з Ужгорода.

В кінці травня або початком червня кожного року проходить Фестиваль фольклору русинів-українців Словаччини в селі Камйонка Старолюбовнянського округу. У програмі виступають кращі самодіяльні фольклорні колективи Пряшівського та Кошицького країв. Гостювали тут колективи з Польщі, Сербії та України. Потрібно оцінити те, що у конкурсному огляді співацьких груп ім. Степана Біттнера в рамках фестивалю беруть участь дитячі та молодіжні групи.

Надзвичайно велике жанрове багатство української народної словесності. Народна поезія і народна пісня – то окраса народної творчості. Кожного зачаровує чітким ритмом, добірними словами, живою народною мовою. Не любити таку творчість – неможливо.

Такі вартості засвідчує Свято культури русинів-українців Словаччини у Свиднику. Воно притягує не лише шанувальників фольклору з Словаччини, але радо туди приїжджають гості з Польщі, Чехії, Хорватії, Сербії, Російської Федерації та України. Свято культури у Свиднику – то контакт зі світом, то нагода заявити про себе, викресати в людей гордість за своє.

Програма свят є настільки насичена, що відвідувач часто і не знає, куди перше піти, як то кажуть, аби щось не пропустити. Цікаво тут і юним відвідувачам. Притягують їх не тільки різні атракції, але і безпосередня зустріч з піснею, танцем, веселістю, зустрічі з інтересними людьми. І сьогодні дуже приємно, що наше Свято культури є живе, що воно служить об'єднанню людей, а не розділенню. Бо нас нема чого ділити. Ми – єдиний народ, добрий, працьовитий. Ми вважаємо багату народну культуру русинів-українців складовою частиною культури Словаччини, нашої держави.

У місті Снині здійснюється Фестиваль духовної пісні. Свято духовної пісні глибоко народне. Воно художньо зростає, що підтверджують всі колективи, але особливо хор Православного кафедрального собору з Пряшева, Український народний хор «Карпати» з Кошиць, хори з Воронова, Списької Нової Весі, Стрпкова, Требішова, Михаловець, хор «Димитріос» з Порача, колективи з України, Польщі та Сербії. В наведених хорах співає багато молоді, що свідчить про те, що фестиваль у Снині має перспективу дальшого розвитку. Свідченням цього є також не лише високоякісне мистецтво, але і глядач, який у Снині виявився вдумливим та вдячним.

Вже 40 років традиційно прекрасне історичне місто Бардіїв збирає талановитих дітей та молодь і їх учителів та керівників, які справді не можуть уявити собі життя без пісні. Адже мистецтво для них – то особливий спосіб самовиявлення, прекрасний світ гарної реальності та емоцій. А для того, щоб яскраво і багатогранно змогли розкритися здібності дітей шкільного віку та молоді, але і дорослих виконавців народної пісні, СРУСР за активності підтримки міста Бардієва щороку реалізує велике свято народної пісні - «Маковицька струна».

Наперекір проблемам, абсолютній нестачі фінансів, без апарату фахівців в області різних форм культурно-освітньої праці та без професіональних працівників регіональних рад наша організація активно працює, організовує різні культурні акції на регіональному та місцевому рівні.

Традиційно Новий рік за юліанським календарем відмічають жителі багатьох сіл і міст Словаччини. Новорічні бали і Маланчин вечір відбуваються в Кошицях, Пряшеві, Снині, Михалівцях та інших містах і селах. Потрібно оцінити традиційні різдвяні концерти в Кошицях, новорічну зустріч та різдвяне свято в дитсадку з українською мовою виховання та в З'єднаній ОШ і Гімназії ім. Т. Шевченка в Пряшеві, новорічний концерт різдвяних і новорічних звичаїв у Снині та Стащині.

За пройдений виборчий період в наших регіонах проводило народну художню творчість більше ніж 45 колективів різних жанрів. Наведені колективи об'єднують до 1400 членів. Щорічно вони реалізують понад 215 виступів з нагоди різних культурно-суспільних подій.